

Edebî Eleştiri Dergisi

(Journal of Literary Criticism)

ISSN: 2602-4616

Cilt II, Sayı I, Nisan 2018

YÜKLENME TARİHİ: 15.04.2018 KABUL TARİHİ: 24.04.2018 YAYIN TARİHİ: 30.04.2018

Mehmet Fetih YANARDAĞ
Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş
Sütçü İmam Üniversitesi Fen-
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü
fyandag@hotmail.com

Meleknur ÖZDORUK DURMUŞ
Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisans Öğrencisi.
melekozidoruk@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4278-7150

**KÜLTÜREL
BELLEKTEKİ
YANSIMALARIYLA ALİ
AKBAŞ'IN ÇİÇEKLER VE
KUŞLAR ADLI ŞİİRİNİ
METİNLERARASI
BAĞLAMDA BİR OKUMA
DENEMESİ**

A READING ESSAY OF ALİ
AKBAŞ'S POEM ÇİÇEKLER VE
KUŞLAR IN THE
CONTEXTUALITY WITH
REFLECTIONS OF CULTURAL
MEMORY

ÖZ

Metinlerin birbirleriyle olan ilişki ağını gündeme getiren ve bir metnin kendisinden önce kaleme alınmış ya da söze dökülmüş metinlerin transformasyonlarıyla kurulduğunu savunan kuramıyla öne çıkan metinlerarasılık, günümüz sanatçısının beslendiği kaynakların ve gelenekle bağının tespiti noktasında değerlendirilmesi gereken bir bakış sunar. Buna göre bir metin her şeyden tecrit edilerek okunduğunda, bizzat kendisinin ifade ettiği anlam dünyasından çok daha geniş, derin yahut bambaşka bir mânâ barındırabilir. Öte yandan bir metnin tarihî ve sosyo-kültürel dokuyla iletişimi ya da hiçbir metnin kendisinden evvelki mirastan tamamen kopuk olamayacağı fikri de metinlerarasılık kavramını beraberinde getirir. Bu çalışmada, Ali Akbaş'ın ilk defa 1978 yılında Divan Dergisi'nde, daha sonra da Masal Çağı(1983) ve Eylülle Beste (2011) isimli kitaplarında yayımlanan Çiçekler ve Kuşlar adlı şiirinin, metinlerarası bağlamıyla kültürel belleğimizdeki izdüşümlerine uzanarak okunması amaçlanmıştır. Duru suyu, bereketli katığıyla yetiştiği Anadolu coğrafyasının zengin folklorundan; Türk İslam edebiyatının şaşaalı fakat vakur duyularından damıttığı özlerle kendi şiirini kuran Akbaş, geleneğin yeniden tasarlanmasına katkı sağlamış bir şairdir. **Anahtar Kelimeler:** Çiçekler ve Kuşlar, Ali Akbaş, metinlerarası.

ABSTRACT

Intertextuality which makes the network of texts a current issue and comes to the fore with the theory advocating a text is established by the transformation of written texts before hand or put into words off as a glance that today's artists should be evaluated by the point of their relationship with tradition and the sources they used. Accordingly when a text is read isolated from everything, it can take a wider, deeper or totally different meaning of its own expression. On the other hand the idea that the connection of text with historical and sociocultural textures or its improbability of being isolated from the previous heritage carries the intertextuality concept with it. With this study, Ali Akbaş's poem "Çiçekler Ve Kuşlar" which was published for the first time in 1978 on Divan Periodical and later Masal Çağı (1983), and Eylülle Beste (2011) is aimed to be read within the concept of intertextuality that reaches the impressions of our cultural memory. Akbaş who formed his own poem with the elements gathered by the glorious but dignified feelings of Turkish-Islamic Literature and who grew up with pure water, fertile foods and a rich folklore of Anatolia made a contribution to design the tradition again. **Keywords:** Çiçekler ve Kuşlar, Ali Akbaş, intertextuality.

GİRİŞ

Divan, Doğu Edebiyat ve Kanat Dergilerinin yayımlanmalarında öncülük eden; bunların yanı sıra başta Türk Yurdu, Türk Edebiyatı olmak üzere farklı dergilerde okurla buluşan ve hâlâ Kardeş Kalemler Dergisi'nin yazı İşleri müdürlüğünü yürüten Ali Akbaş, daha önce kitaplaştırdığı ve dergi okurlarıyla paylaştığı şiirlerinin büyük bir bölümünü 2011 yılında Eylülle Beste, Turna Göçü ve Erenler Dîvânında isimleriyle üç ayrı kitapta toplamıştır. Bu tasnifte şiirlerin edalarının nazara alındığı, kitap isimlerinin de içeriklerle tenasüplü olduğu görülmektedir. Eylülle Beste lirik bir duyarlılıkla örülen, Turna Göçü daha ziyade halk şiiri geleneğine yaslanan, Erenler Dîvânında ise epik duruşun hissedildiği şiirlerdir.

Akbaş'ın şiirini, küçükken köy odalarında, tandır başlarında dinlediği türküler, maniler ve masallar; insanda bir "O Belde" hissi çağrıştıran, sini içi gibi mor dağlarla çevrili Elbistan coğrafyası ve mensup olunan milletin değerleriyle harmanlanmış şahsi duyuş ve düşünceler beslemiştir. Zengin folkloruyla öne çıkan bu topraklarda uzun kış geceleri askerlik hatıraları, Hz. Ali ve Battal Gazi cenkleri, Ahmediye, Muhammediye kıssaları, menkıbeli anlatılar ile süslenmiştir. Bundan dolayıdır ki şair, türkülerde, ninnilerde, masallarda yaşayan güzelliklerin izini sürer, şiirini kurarken bu ortak hatıralara göndermeler yapar:

Akbaş'ın, çalışmamıza konu olan *Çiçekler ve Kuşlar* adlı şiirini Türk İslam kültürünün belleğindeki estetik duyuş, düşünüş ve hissedişlerle ördüğü ve bunun, geleneğin yeniden üretimi düzleminde gerçekleştiği görülür. Bu doğrultuda şiirin anlam katmanları arasında dolaşan okur için, metinlerarasılık¹ kavramı gündeme gelir. Metinlerarası, "kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi"² şeklinde tanımlanır. Başka bir deyişle "bir edebî metnin diğer bütün metinlerle -edebiyat içi ya da dışı- olan bağlantısı"³dir. Bakhtin'e göre her metin, kendinden evvelki yahut çağdaşı diğer metinlerle kaçınılmaz bir ilişki içerisindedir. Saf metnin olmadığını söyleyen Bakhtin, her metnin belirli bir dil sistemine dayandığını, içinde yer alan ve yeniden üretilen her unsurun bu dil sistemine tâbi olduğunu, fakat diğer taraftan her metnin tekil, orijinal, aktarılamaz bir kimliğe sahip olduğunu ve asıl değerinin bundan kaynaklandığını belirtir.⁴ Ancak metinler arasındaki bu alışveriş, metinlerin

¹ Kavram olarak yeni olsa da, metinlerarası uygulamaların çok eskilere dayandığı ifade edilmektedir. Nurullah Çetin Divan edebiyatındaki muhammes, tahmis, taştir, tesdis, irsal-i mesel, nazire, telmih gibi terimleri metinlerarası ilişkilere dahil eder. (Bkz. Nurullah Çetin, (2006). *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap s.122.)

² Kubilay Aktulum, (2007). *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınevi, s.17.

³ Gürsel Aytaç, (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayınları, s.212.

⁴Aktulum, age., s.27.

başka metinlere salt aktarımı şeklinde alımlanmamalı; bir dönüştürme ve yeniden üretimin seyrine dikkat edilmelidir.

İncelememizde *Çiçekler ve Kuşlar* şiirinin anlam dünyası -oldukça genel bir bakışla- *çiçekler ve kuşlar* ana eksenlerinde çözümleme yoluna gidilmiş, ilgili alt başlıklarla konunun detaylandırılmasına çalışılmıştır.

1.Çiçekler ve Kuşlar Şiirinde Kültürel Bellekteki Yansımalarıyla Kuşlar

Bilindiği üzere sanatta tabiat unsurlarının ve hayvanların birer sembol olarak kullanılması Totemizm ve Şamanizm gibi inançların yaygın olduğu çok eski devirlere kadar uzanır. Bu unsur veya sembollerin bazıları belirli düzeylerde mahiyetini koruyarak, bazılarıysa İslamî zevk ve estetiğin rahlesinde şekillenerek motif veya konu hâlleriyle günümüze değin gelmiştir. At, kurt, geyik, koyun gibi hayvanlarla bülbül, güvercin, leylek gibi kuşlar; gül, lâle, menekşe türünden çiçekler modern şiirimize de misafir olarak anlam katmanları oluşturmuşlardır.

Halk şairleri şiirlerinde kuşlarla ilgili imajlar kurarak yeri geldikçe yaşadıkları, gezip gördükleri yerleri tasvir etmişler; doğayı, çevreyi ve güzellikleri kendi temâşâlarıyla sevdirmişler; tekke mensuplarına tarikatlarının ilkelerini, uygulamalarını yaymaya ve öğretmeye çalışmışlar; bazen bir haberci olarak gördükleri bu kuşlarla sevgiliden, ölümden, ayrılıklardan haberler iletmışler; bazen gönül yoldaşı ve sırdaş olarak gördükleri bu kuşları güzel duyguların hem habercisi hem de muhatabı olarak tasavvur etmişlerdir. Şairler yaptıkları benzetmelerde göçmen kuşlarla dervişler, seyyah şairler, sevgililer; anne- genç kız gibi aile efradı veya pîr, şeyh gibi mürşitler arasında benzerlik ilgileri kurmuşlardır.⁵ Yine Klasik şiirimizde de kuşlarla ilgili türlü mazmunlar oluşturularak şairlerin muhayyile derinliğinin ve ince zekâ yönelimlerinin göstergeleriyle kelâmın güzel kılınması sağlanmıştır. Bin naz içinde aşıklar meclisini tarumar eden bir dilrübâ, efgâm ile yürek dağlayan bir şeydâ yahut seyrangâhta süzülen bir hoş endam misali, kuşları farklı suretleriyle görmek mümkündür.

Çiçekler ve Kuşlar şiirinde geleneğin izdüşümü olarak *güvercin, leylek ve bülbül* kuşlarını görürüz.

1.a. Güvercin

Güvercin inanç, folklor ve kültür dünyamızda çeşitli karşılıkları olan bir motif; farklı içerikleri imleyerek şiirimizi zenginleştiren bir unsurdur. Görünüşündeki güzellik ve sevimlilik; duruşu, yürüyüşü, bakışı, kanat çırparak uçuşu, ürkekliği ve havada takla atması, tüylerinin parlaklığı, uzun süre posta işlerinde kullanılması gibi özellikleriyle güvercinin çeşitli imaj ve anlam ilgileriyle anıldığı görülür. Bununla birlikte güvercin, tasavvufi kimliği olan bir imge olarak karşımıza çıkar. Tevrat'ta Hz. Nuh kıssasında,

⁵ Şükrü Elçin, (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Ankara: Akçağ Yayınları, s.462.

tufanın dinip dinmediği hakkında Hz. Nuh'a bilgi getiren güvercin, İslamiyet'in kabulünden sonra da dini yönden değerli bir kuş olarak kabul görmüştür. Hz. Muhammed'in (sav) Hicret esnasında saklandığı mağarada, örümceklerin ördüğü ağın yanına yuva yaparak peygamberimizin gizlenmesine yardım etmeleri, bu türe ayrı bir hususiyet yüklemiştir. Türklerin evlerinde güvercin beslemeleri ve bilhassa cami bahçelerindeki güvercinlere büyük sevgi göstermeleri ona atfedilen bu değere bağlanabilir.

Çiçekler ve Kuşlar şiirinde güvercinin semada Mevlevî misali hû çeken bir derviş olarak tasavvur edilmesi, Bektaşî menakıbnamelerindeki güvercinlere veya semazenlerin hareketlerine bir anıştırma⁶ olarak düşünülebilir:

“ *Güvercin*
Hû çeken derviş
Yüce ayvalarda
Semada bir mevlevî”
Hünkârdan el tutmuş
O'ndan gayri herkes unutmuş
Akıllı kuş,
Güvercin.”⁷

Öte yandan “*Güvercin/ Hû çeken derviş*” ifadesi, bir cins güvercin olan kumruların sabahleyin dem çekerek Allah'ı zikrettikleri yönündeki yaygın halk inancına gönderme yaparken; “*Hünkârdan el tutmuş*” sözüyle de Hacı Bektaş-ı Veli'nin güvercin donuna girmesi kastedilmiş⁸ ve anıştırma yapılmıştır. Hacı Bektaş Velâyetnamesi'nin ilk bahislerinde Hacı Bektaş'ın Rum'a gelişine ilişkin Rum Erenlerinin nasıl tedbirler aldıkları ve Hacı Bektaş'ın güvercin donuna büründüğü anlatılır. Bu motifi birçok halk şiirinde farklı yansımalarla görmek mümkündür. 20. yüzyıldan seslenen Mahirî güvercine dönüşme motifini şöyle anlatır:

“*Atalar belinden madere geçtik*

⁶Anıştırma, bir şeyi doğrudan ifade etmeden belirtme olarak tanımlanıp, okurun belleğine seslenmeği amaçlayan bir tekniktir. Bir mânâ, onu düşündüren başka bir şey vasıtasıyla - açıkça söylenmeden- ifade bulur. Söylenen ifadenin, söylenmeyen mânâyla ilişkisine dayanan ve bu ilginin uyandırdığı manzaradır anıştırma. Bu ilişki benzer bir cümle yapısı ya da benzer bir birleşim şekliyle mümkün olabilir. (Bkz. Aktulum, age., s.109-114.)

⁷ Ali Akbaş, (2011). *Eylüle Beste*, Ankara: Bengü Yayınları, s.15.

⁸ Türk kültüründe güvercin motifinin Bektaşî menakıbnamelerinden önce de önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Nitekim Dede Korkut hikâyelerinde yer alan Deli Dumrul hikayesinde, Azrail'in kendisini öldürmek isteyen Deli Dumrul'un elinden bir güvercin olup uçtuğu anlatılmaktadır.

Ham ile hası eleyip geçtik

Güvercin donunda semaya uçtuk

Remzimizi her can bilmez gaziler” (Mahiri) ⁹

Ruh göçü veya don değiştirme kavramları genellikle İslamiyet sonrasında özünde göçmen olmasa da bir yerden ötekine uçabilen, gerektiğinde uzak mesafeler kat edebilen güvercinler üzerinden yaşatılmıştır:

“Evveli Aliydi Pîr Veli oldu

Şeriat Tarikat yolunu kurdu

Güvercin donunda höyüğe geldi

Kırşehir”e geldi Pîr Hacı Bektaş” (Yediharf)¹⁰

1.b. Leylek

Göçmen kuşlardan olan leyleklerin, gelişleri ile baharı, doğumu ve tabiatın yeniden canlanmasını müjdelemesi; gidişleri ile ayrılığı, hasreti çağrıştırmaları; güzellik ve zarafetleri ile de estetik zevke eklenmesi ile Türk şiirinde bahsi çokça geçmektedir. Halk şairlerinin sıklıkla seyahat etmeleri turna, leylek, kaz, kırlangıç gibi “göç eden ve çığırın” kuşların haline benzetilmiştir.¹¹ Göçmen kuşlar, seyahat yerine geçen göç etmeleri ve saz, söz yerine geçen çığlıkları, feryatlarıyla şairleri beslerler; tıpkı şairler gibi zamanın geçtiğini, devranın döndüğünü haber verirler; mutluluktan, aşktan, ayrılıktan dem vururlar. *Çiçekler ve Kuşlar* şiirinde de leyleğin gurbet ile anılması bu anlam ilgilerini düşündürür. Akbaş, leyleğin Beytullah’a yüz sürdüğünü söyleyerek, hasret duygusuna tasavvufi bir libas giydirir:

“Leylek

Bir gurbet türküsü gagasında

Her yaz gelir gider,

Yemen’de kınalar ellerini

Beytullah’a yüz sürer

Kuş değil melek”¹²

Leylekler de turnalar gibi kendisiyle haber iletilen veya kendisinden haber beklenen kuşlardandır. Çocuklar için söylenmiş hissi uyandıran bir

⁹ İsmail Özmen, (1998). *Alevî ve Bektaşî Şiirleri Antolojisi Cilt 5*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s.68.

¹⁰ age., s.85.

¹¹ Elçin, age., s.42.

¹² Akbaş, age.,s.16.

halk şiirinde Âşık Haydar Bektaş (20. yy), leyleğe pür melalini arz eder ve leyleği konuşurur:

*“Leylek benim senden bir sualim var
Zeynep'ten bir haber getir leylekler
Hasta mıdır ölmüş müdür ne haber
Zeynep'ten bir haber getir leylekler
Yolum yüce yüce dağlardan aştı
Cüceler çıkardım yuvadan uçtu
Geçerken yolumuz köyüne düştü
Öğlen uykusundan kalkmadı Zeynep” (Âşık Haydar Bektaş)¹³*

Şehirlerden nispeten kopmamaları münasebetiyle leylekler, modern şiirde de halk şiirindekine benzer işlevlerle yer almaktadır. Leyleklere şiirlerinde yer veren şairlerden Attila İlhan *“bir üç ve beş leylekler artık gitti/ şimdi seni artık karanlıkta bir liman çekiyor”* derken onların sonbahar habercisi oluşuna; Hüsrev Hatemi ise tarlalarda başakların eğildiği bir zamanda *“Derin düşüncelerde iki leylek;”* diyerek leyleklerin göç vaktine doğru hüznü oluşlarına ölüm temi içerisinde işaret eder.

1.c. Bülbül

Gül ve bülbül ikilisi edebiyatımızda hemen her dönemde farklı yazın gelenekleri içinde yer alarak çeşitli anlam ilgileri oluşturur. Klasik edebiyatta bülbül, güle meftun bir âşıkken, Âkif'in şiirinde bir vatan sevdalısı olarak karşımıza çıkar. Gül ü bülbülün serüveni Divan şiirinden modern edebiyata, geleneğin yeniden üretimine şahitlik eder. Akbaş, şiirinde bülbülü kadim medeniyetimizin dinî, tarihî, mimarî muhtevalı unsurlarıyla birlikte anar:

*“Bülbül
Şadırvan sesi
Selimiye'de Süleymaniye'de
Kur'an nağmesi
Tatlı bir elhan
Hâfız ya da mevlithan
Bülbül.”¹⁴*

¹³Mahfuz Zariç, (2011). *“Turnadan Leyleğe Halk Şiirinde Göçmen Kuşlar”*, Hece Dergisi-Gezi Özel Sayısı, Sayı 22, s.114.

¹⁴ Akbaş, age., s.17.

“*Tatlı bir elhan/ Hâfız ya da mevlithan/Bülbül*” mısralarında tevriyeli olarak İran'ın en kudretli şairlerinden birisi olan *Hafız-ı Şirazi*'ye ve *Kur'an-ı Kerim*'i *hıfzeden kişi* anlamlarına işaret edildiğini düşünebiliriz. Öte yandan bülbülün, hâfız ya da mevlithana teşbihindeki tasarımıda, “*Aşk imiş her ne var âlemde*” nazarıyla kâinatın sebep-i vücudunu mayalayan *aşk*'ı terennüm eden bir hüviyete büründüğü görülür. Bu bağlamda Yahya Kemal'in şu derin mısralarını hatırlamak yerinde olacaktır:

“*Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış;
Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle.
Gece, bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış
Eski Şiraz'ı hayal ettiren âhengiyle.*”¹⁵

2.Çiçekler ve Kuşlar Şiirinde Kültürel Bellekteki Yansımalarıyla Çiçekler

Türk-İslam medeniyetinin inşasında kültürel dokuyu yoğura yoğura kemale erdiren en önemli kaynakların sanatla ilişkili olduğu söylenebilir. Sanatçı ise ilhamını hakiki Sanatkâr'ın eseri olan kâinattan alır. Mimari yapılarda, çeşmelerde, süslemelerin başköşelerinde, mukaddes kitapların kapaklarında, mabetlerde, kılıçların kabzalarında, oyalarda, yazmalarda gördüğümüz türlü çiçek motifleri kadim kültürümüzün zarif duyularına bu anlamda işaret eder. Ali Akbaş'ın ele aldığımız şiirinde sümbül, lale, gül ve bunların Türk İslam kültüründeki akisleriyle şekillenen bir tasarım görülür.

101

2.a. Lale

Çiçekler ve Kuşlar'da şair *Leyle-i Kadîr*, *kandil* ve *lale* tenasübüyle tasavvufi bir anlam ilgisi kurmuştur. Ramazan ayı içerisinde yer alan *Leyle-i Kadîr*'de *Kur'an-ı Kerim*'in nazil olmaya başlaması, böyle mübarek gecelerde sokakların kandillerle donatılmasına bağlı olarak bu gecelere “*kandil*” denmesi ve lalenin şekil itibariyle kandile benzetilmesi ilk olarak akla düşen ilgililerdir. Bunun yanında ışığın özellikle İslamiyet etkisindeki Türk kültüründe kutsallıkla bağdaştırılması hatırlanmalıdır. *Kandil* yalnızca bir eşya değildir; o, yaydığı ışıkla uçarları cezbeden, etrafına çeken bir cazibe merkezidir. *Leyle-i Kadîr*'de *Kur'an-ı Kerim*'in nazil oluşu ve bir nur-u cihan oluşuyla insanlığı kemale daveti ile tasavvuf geleneğinde müritlerin müşidin etrafında toplanıp olgunlaşmaları arasındaki benzerliği “*Bir Leyle-i Kadîr'de kandil*” mısramın göndergesi olarak düşünebiliriz. “*Bir yürek kan içinde /Kalmış efgân içinde*” ifadeleri de tekâmül sürecindeki dikenlerle açıklanabilir.

“*Lâle*”

¹⁵ Yahya Kemal Beyatlı, (1985), *Kendi Gök Kubbeimiz*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, s.93.

Bir Leyle-i Kadir'de kandil

Bir yürek kan içinde

Kalmış efgân içinde

Değil piyâle Lâle”¹⁶

Öte yandan lale ve kandil birer kültür unsuru olarak da önemlidir. Kandil, çerağ ve mum, elektriğin henüz yaygın olmadığı zamanlarda kullanılan önemli aydınlatma araçlarıdır. Zaman içerisinde kandil, işlevselliğinin ötesinde sanatsal bir değer kazanmış, maddi bir kültür ögesi hâlini almıştır. Lâle ise klasik kültür ve edebiyatımızda bir bitki ve süsleme unsuru olma özelliğini aşarak XVII. ve XVIII. yüzyıllarda kültürel bir kimlik kazanmıştır. Yabani bir dağ bitkisiyken adına bir devir açacak kadar sevilip kabul görmüş, zamanla İstanbul'un baştacısı olmuş, başlı başına bir lâle edebiyatı oluşturacak kadar klasik dönem şairleri tarafından sevilip şiire konu edilmiştir.

2.b. Gül

“Leylek Gül

İslam'ın fecridir

Ter ü taze,

Kucak kucak,

Her seher doğacak

Gül”¹⁷

Gül, Doğu'da yetişmiş, Batı'ya Orta Doğu ve Anadolu yoluyla seyahat etmiştir. Tasavvufta vahdetin sembolüdür. Divan edebiyatımızda sayısız manzum ve teşbihe konu olan bu güzel çiçek bize o kadar yakındır ki, “*Gülü tarife ne hacet*” dedirtivermiştir. Halk edebiyatında bilhassa mani ve türkülerde sıkça bahis konusu olmuştur: “*Gül ezerler gül ezerler/ Gülü tabağa dizerler*” gibi mısralar pek çoktur.

Öte yandan bu kâinat, birlik perdelerine sarılmış bir gül goncasıdır. Bu goncanın en güzel bülbülü Hz. Muhammed (sav)'tir. O, Sultan-ı Ezeli'den gelen Kur'an nağmelerini bütün insanlığa terennüm etmiştir. Bu tasavvufî bakış, Türk İslam edebiyatına nüfuz etmiştir. Akbaş'ın “*İslam'ın fecridir*” ifadesiyle, edebiyatımızda gül üzerinden Allah'ın (cc) cemal, kemal ve kudreti, yaratılış sırlarıyla ilgiler kurulduğunu; gül ile Hz. Muhammed (sav), Hz. İbrahim ve Hz. Yusuf'un kıssalarına göndermeler yapıldığını düşünebiliriz. Fuzuli'nin şu beyitinde gül goncası kapalı hâliyle ilahî sırlar

¹⁶ Akbaş, age., s.16.

¹⁷ Akbaş, age., s.17.

hazinesidir. Gonca açılınca irfan ehlini hayran bırakacak hazine de açılmış olur:

“Sûret-i hâline hayrân eyledi ârifleri

Açdı irfân ehline gencîne-i esrâr gül”¹⁸

Ali Akbaş'ın gül için “İslam'ın fecridir” demesi, Hz. İbrahim kıssasına da işaret eder. Hz. İbrahim, Babil halkını puta tapmaktan vazgeçirmek ve onları Allah'ın birliğine davet etmek için görevlendirilmiştir. O, Babil halkının bu daveti reddetmesi üzerine putları kırmıştır. Nemrut ve kavmi, putları kırdığını öğrenince Hz. İbrahim'i cezalandırmak için büyük bir ateş yakmışlar ve onu mancınıkla ateşin içine atmışlardır. Allah'ın (cc), “Ey ateş, İbrahim için serinlik ve esenlik ol” (Enbiyâ, 21/51-70; Sâffât, 37/91-98) hitabıyla ateş bir gül bahçesine dönüşmüş ve Hz. İbrahim yanmaktan kurtulmuştur. İlkbahar mevsiminin gelmesiyle birlikte oluşan tabiatın güzel görüntüsü, Hz. İbrahim'in içine atıldığı ateşin dönüştüğü gül bahçesini kışkandırmıştır.

Son peygamber olan Hz. Muhammed (sav), peygamberlik gül bahçesinin en seçkin gülüdür. Bu bahçenin solmaya yüz tuttuğu bir dönemde bir mucizeyle kayalardan su çıkarmış ve peygamberlik gül bahçesini sulayarak parlaklığını tazelemiştir:

“Kılmak için tâze gül-zâr-ı nübüvvet revnakın

Mu‘cizinden eylemiş izhâr seng-i hâra su”

Çiçekler ve Kuşlar'daki “Her seher doğacak/Gül” mısralarını da İslam'ın sonsuza dek geçerli olacağı kaidesine bir gönderme olarak okuyabiliriz.

2.c. Sümbül

Sümbül Klasik edebiyatımızda güzel kokusu (müştân, ‘anber, ‘anberîn); kıvrımlı, dalgalı ve karmaşık görünümü (âşüfte, perîşân, târumâr, halka halka, çîn, târ); rengi ve açıldığı dönem itibarıyla de baharın habercisi olması vasıflarıyla daha çok sevgilinin zülfü, kâkülü ile bir benzetme ilgisi içindedir.

Akbaş'ın, sümbülün bu estetik vasıflarına sadık kalarak, özgün bakışıyla onu bir sülüs besmele ve sultanlar tuğrasına benzetmesi, eşyaya zarafet libasını giydiren kadim geleneğimizi akla getirir. Şair, sümbülü ulu mabetleri süsleyen “Bir sülüs besmele” olarak ve “Sultanlar tuğrası” şeklinde tasavvur eder. Buradaki atmosfere aidiyet yükleyen mühür ise *buram buram Türk kokusudur*:

“Sümbül

¹⁸ Ahmet Atilla Şentürk, (1999). *Osmanlı Şiir Antolojisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.297.

Bir sülüs besmeledir

Ulu mabetlerde süs

Buram buram Türk kokan

Sultanlar tuğrasıdır

*Sümbül*¹⁹

Sonuç

Edebi metinleri, doğdukları geleneksel birikimden, kültürel ve toplumsal maziden, geniş dairede evrensel düzlemden ve önceki metinlerden bağımsız düşünemeyiz. Öyle ki sanatçının bizzat muktedir olarak metnini bu yönde oluşturmasının ötesinde, her durumda metnini metinlerarası bir iletişime dahil ettiği görülür. İncelediğimiz şiirde geçen güvercin, leylek, bülbül kuşları ve lale, gül, sümbül çiçekleri kültürel ve edebi belleğimizdeki çağrışımlarıyla anlamlandırılmaya çalışılmış, farklı edebi geleneklerden örneklerle metinlerarası bir bakış geliştirilmek istenmiştir. Mezkûr unsurların şiirdeki tasarımının tasavvufî ve millî birikimden beslenerek şekillendirildiği görülmüştür. Oldukça genel hatlarıyla sayarsak güvercinin Bektaşî menkıbelerindeki ve Hz. Muhammed'in hicreti esnasındaki rolü; leyleğin Beytullah'a yüz sürmesi ve insanın derin gurbetine işareti; bülbülün tatlı nağmelerle Kur'an okuyan ve aşkı terennüm eden efgâmı; lalenin Leyle-i Kadir'de etrafı aydınlatan bir kandile benzetilmesi; gülün İslam'ın fecri olarak tasavvuru ve nihayet sümbülün mabetlerde buram buram Türk kokan edasıyla sülüs bir besmeleyi anımsatması, okuru tasavvufî bir bakışla metinlerarası bir okuma eylemine sevk eder.

104

Ali Akbaş'ın *Çiçekler ve Kuşlar* adlı şiiri Türk İslam kültürünün yüzlerce yıldır süregelen kemale erme, dönüşme ve yenilenme süreçlerinde damıtılarak billurlaşan duyuş, düşünüş ve hissediş kaynaklarına yaslanır. Ancak şairin bu yöneliminden bahsederken, onun orijinal bir eser vücuda getirdiği ve bunun geleneğin yeniden üretimine katkı sağladığı unutulmamalıdır.

Kaynakça

Akbaş, Ali (2011). *Eylüle Beste*, Ankara: Bengü Yayınları,

Aktulum, Kubilay (2007). *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınevi.

Aytaç, Gürsel (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayınları.

Beyatlı, Yahya Kemal (1985). *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Çetin, Nurullah (2006). *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap

---

¹⁹ Akbaş, age., s.15.

Elçin, Şükrü (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Özmen, İsmail (1998). *Alevî ve Bektaşî Şiirleri Antolojisi Cilt 5*, Ankara: T:C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şentürk, Ahmet Atillâ (1999). *Osmanlı Şiir Antolojisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TDK (2011). *Türkçe Sözlük*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Zariç, Mahfuz (2011). “*Turnadan Leyleğe Halk Şiirinde Göçmen Kuşlar*”, Hece Dergisi- Gezi Özel Sayısı, Sayı 22.